

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

AUTIZM SPEKTRI BUZILGAN BOLALARNING IJTIMOY MOSLASHUVINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN FAOLIYATINING KORREKSION YO'NALGANLIGI

Amirsaidova Shaxnoza

O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti.

e-mail: shaxnoza65@icloud.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7655-299X>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda o'yin faoliyatining korreksion imkoniyatlari yoritilgan. Bolalarda kommunikativ ko'nikmalar, emotsional munosabatlar, ijtimoiy xulq-atvor va mustaqillikni rivojlantirishda sensor, ritmik, syujetli-rolli hamda qoidali o'yinlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, o'yin faoliyatini tashkil etishda individual yondashuv, izchillik, vizual yordam vositalari va ijobiy rag'batlantirishning o'rni ochib berilgan. Korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni bolaning individual imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etish hamda o'yin jarayonida shakllangan ko'nikmalarni kundalik hayotda mustahkamlash bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: autizm spektri buzilishi, ijtimoiy moslashuv, o'yin faoliyati, korreksion-rivojlantiruvchi ishlar, kommunikativ ko'nikmalar, emotsional rivojlanish, sensor o'yinlar, syujetli-rolli o'yinlar, qoidali o'yinlar, individual yondashuv.

КОРРЕКЦИОННАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ С РАССТРОЙСТВАМИ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА

Амирсaidова Шахноза

Национальный педагогический университет Узбекистана.

Аннотация.

В данной статье рассматриваются коррекционные возможности игровой деятельности в развитии социальной адаптации детей с расстройствами аутистического спектра. Проанализировано значение сенсорных, ритмических, сюжетно-ролевых игр и игр с правилами в формировании коммуникативных навыков, эмоциональных отношений, социального поведения и самостоятельности у детей. Кроме того, раскрывается роль индивидуального подхода, последовательности, визуальных средств поддержки и положительного подкрепления при организации игровой деятельности. Представлены рекомендации по организации коррекционно-развивающей работы с учётом индивидуальных возможностей ребёнка, а также по закреплению навыков, сформированных в процессе игровой деятельности, в повседневной жизни.

Ключевые слова: расстройство аутистического спектра, социальная адаптация, игровая деятельность, коррекционно-развивающая работа, коммуникативные навыки, эмоциональное развитие, сенсорные игры, сюжетно-ролевые игры, игры с правилами, индивидуальный подход.

THE CORRECTIVE ROLE OF PLAY ACTIVITIES IN DEVELOPING SOCIAL ADAPTATION IN CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Amirsaidova Shaxnoza

National Pedagogical University of Uzbekistan.

Abstract.

This article examines the corrective potential of play activities in developing social adaptation among children with autism spectrum disorder. It analyzes the importance of sensory, rhythmic, role-playing, and rule-based games in developing children's communication skills, emotional relationships, social behavior, and independence. Furthermore, the article highlights the role of an individualized approach, consistency, visual support tools, and positive reinforcement in organizing play activities. Recommendations are provided for organizing corrective and developmental interventions in accordance with each child's individual abilities, as well as for reinforcing skills acquired through play in everyday life.

Keywords: autism spectrum disorder, social adaptation, play activities, corrective and developmental interventions, communication skills, emotional development, sensory games, role-playing games, rule-based games, individualized approach.

Kirish. Bugungi kunda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning ijtimoiy muhitga moslashuvi va jamiyat hayotida faol ishtirokini ta'minlash maxsus pedagogikaning dolzarb

yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalarda ijtimoiy muloqot, emotsional munosabatlarni anglash, tengdoshlari bilan o'zaro aloqaga kirishish hamda kundalik hayot qoidalariga moslashish ko'nikmalarini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur ko'nikmalarni shakllantirishda bolaning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladigan korreksion-rivojlantiruvchi ishlar muhim o'rin tutadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida o'yin faoliyati yetakchi vositalardan biri bo'lib, u orqali bolaning bilish jarayonlari, emotsional sohasi, kommunikativ qobiliyatlari va ijtimoiy xulq-atvori shakllanadi. Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik faoliyatda o'yinlardan maqsadli foydalanish ularning kattalar va tengdoshlari bilan emotsional aloqa o'rnatishi, ijtimoiy vaziyatlarni tushunishi, navbat kutishi, qoidalarga rioya qilishi hamda o'z hissiyotlarini ifodalashga yordam beradi. Sensor, ritmik, syujetli-rolli va qoidali o'yinlar bolaning individual imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etilganda, ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish uchun sharoit yaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda o'yin faoliyatining korreksion imkoniyatlarini o'rganish, samarali o'yin usullarini tanlash va ularni pedagogik jarayonga izchil tatbiq etish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Korreksion ishlarni bolaning qiziqishlari, emotsional holati va individual rivojlanish darajasini hisobga olgan holda tashkil etish, shuningdek, oddiy o'yin harakatlaridan murakkab ijtimoiy vaziyatlarni modellastirishga bosqichma-bosqich o'tish muhim metodik talab hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirish masalasi maxsus pedagogika va psixologiyaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ilmiy manbalarda ushbu toifadagi bolalarning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish, emotsional aloqa o'rnatish hamda psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashni izchil tashkil etish zarurligi ta'kidlanadi [1, 25–30-b.; 2, 15–22-b.].

Tadqiqotlarga ko'ra, autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik ishlar ularning emotsional rivojlanishi va o'zaro munosabatga kirishish imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. Bunda bolaning qiziqishlari, ehtiyojlari va individual imkoniyatlariga mos yondashuvni tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. Emotsional aloqani mustahkamlashga qaratilgan pedagogik yordam bolalarning kattalar bilan munosabat o'rnatishi va ijtimoiy muhitga moslashishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi [1, 25–30-b.; 3, 20–27-b.].

Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish ham alohida o'rin tutadi. Muloqotga kirishish, o'z ehtiyojlarini ifodalash, boshqalarning murojaatiga javob qaytarish va tengdoshlari bilan hamkorlik qilish ijtimoiy munosabatlarning muhim tarkibiy qismlaridir. Shu jihatdan, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan korreksion ishlarni bolaning kundalik faoliyati bilan bog'liq holda tashkil etish maqsadga muvofiqdir [4, bet ko'rsatilmagan; 5, bet ko'rsatilmagan].

O'yin faoliyati bolalarning kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. O'yin jarayonida bola sherigi bilan o'zaro munosabatga kirishadi, oddiy qoidalarga amal qiladi, navbat kutadi va umumiy faoliyatda ishtirok etishni o'rganadi. Sensor va ritmik o'yinlar emotsional aloqa o'rnatishga, syujetli-rolli o'yinlar ijtimoiy vaziyatlarni tushunishga, qoidali o'yinlar esa o'z xulq-atvorini boshqarish va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilishi mumkin. Bunday faoliyatni bolaning individual imkoniyatlariga moslashtirish va bosqichma-bosqich murakkablashtirish muhim hisoblanadi [2, 15–22-b.; 3, 20–27-b.].

Shuningdek, autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashda uzluksizlik va izchillik tamoyillariga rioya qilish zarurligi ilmiy adabiyotlarda yoritilgan. Korreksion ishlarni rejalashtirishda pedagogik yordamning maqsadga yo'naltirilganligi, bolaning rivojlanish dinamikasini kuzatish va mavjud ko'nikmalarni kundalik hayotda qo'llash imkoniyatlarini kengaytirish muhimdir [6, 4–14-b.]. Bu yondashuv o'yin faoliyatini faqat mashg'ulot doirasida emas, balki bolaning kundalik hayotidagi ijtimoiy vaziyatlar bilan bog'liq holda tashkil etish zaruratini ko'rsatadi.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda individual yondashuv, emotsional aloqani shakllantirish, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish va tizimli psixologik-pedagogik yordamning ahamiyatini ko'rsatadi. Shu bilan birga, o'yin faoliyatining turli shakllarini ijtimoiy moslashuv vazifalari bilan bog'liq holda tizimli qo'llash masalasi alohida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Shundan kelib chiqib, mazkur maqolada sensor, ritmik, syujetli-rolli va qoidali o'yinlarning autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarda muloqot, hamkorlik, emotsional munosabat va ijtimoiy xulq-atvor ko'nikmalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini yoritish maqsadga muvofiqdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda o'yin faoliyatining korreksion imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, kuzatish, pedagogik tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, sensor, ritmik, syujetli-rolli va qoidali o'yinlarning bolalarda kommunikativ ko'nikmalar, emotsional munosabatlar hamda ijtimoiy xulq-atvorni rivojlantirishdagi imkoniyatlari nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqotda individual yondashuv, izchillik va oddiydan murakkabga tamoyillariga asosiy e'tibor qaratildi.

NATIJA

Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar bilan o'yin faoliyatini olib borish muhim ahamiyatga ega. O'yin bola hayotida yetakchi faoliyat sifatida nafaqat rivojlanish jarayonini faollashtiradi, balki uning emotsional, ijtimoiy va kommunikativ sohalarini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Maktabgacha yoshda o'yin faoliyati bolaning rivojlanishida asosiy o'rin tutadi va aynan shu jarayon ASBli bolalarda ijtimoiy moslashuvni qo'llab-quvvatlashning muhim omiliga aylanadi.

O'yin faoliyati orqali emotsional aloqa o'rnatish ASBli bolalar bilan ishlashning boshlang'ich va eng muhim bosqichlaridan biridir. Sensor va ritmik o'yinlar bolada ijobiy emotsional holatni shakllantiradi, kattalar bilan o'zaro munosabatga kirishish ehtiyojini kuchaytiradi hamda tashqi dunyo bilan emotsional bog'lanishni mustahkamlaydi. Sensor materiallar (suv, qum, bo'yoq va boshqalar) bilan ishlash jarayonida bola o'z sezgilarini anglashni o'rganadi, bu esa emotsional tajriba va xulq-atvor o'rnatidagi bog'liqlikni mustahkamlaydi.

O'yin jarayonida bola ijtimoiy emotsiyalarni tushunishni, boshqalar bilan o'zaro muloqotga kirishishni, empatiya elementlarini shakllantirishni hamda qoidali faoliyatlarga moslashishni o'rganadi. O'yin faoliyati va zamonaviy korreksion metodlarning uyg'un qo'llanilishi bolaning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash hamda uni jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiya qilishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Boshlang'ich bosqichda ijobiy emotsional muloqot muhitini yaratish va sensor to'siqlarni yengib o'tish muhimdir.

– Sensor o'yinlar (suv, qum, don, bo'yoqlar bilan): kattalar o'z harakatlarini va bolaning emotsiyalarini izohlaydilar ("Suv iliq, juda yoqimli!", "Sen kulayapsan, demak, xursandsan"). Bu orqali sensor tajriba va emotsiya o'rnatidagi bog'lanish shakllanadi.

"Kayfiyat termometri" o'yini

Maqsad: hissiyotlarni tanish va ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish.

Jihozlar: emotsiyalar tasvirlangan kartochkalar.

Bolalarga quvonch, xafalik, hayrat, qo'rquv va jahldorlik tasvirlangan kartochkalar ko'rsatiladi. Bola o'z kayfiyatiga mos rasmni tanlaydi va nima uchun shunday his qilayotganini tushuntiradi.

Ritmik va musiqiy o'yinlar (chapak chalish, tebranma harakatlar, oddiy musiqa asboblari) bola va kattalarning harakatlarini uyg'unlashtiradi, umumiy emotsional tajriba yaratadi.

"Poyezdcha" harakatli o'yini

Maqsad: guruhda harakat qilish va qoidalarga bo'ysunish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Bolalar bir-birining yelkasidan ushlab, poyezd hosil qiladilar. Pedagog turli buyruqlar beradi: "Tez yuramiz", "Sekin yuramiz", "To'xtaymiz". Bolalar birgalikda harakat qiladilar va qoidalarga amal qiladilar.

Syujetli o'yin asoslarini shakllantirishning mohiyati shundaki, kattalar bolaning qiziqishlariga ergashib, uning stereotip o'yiniga qo'shiladilar va uni asta-sekin boyitadilar.

Masalan, bola mashinalarni qator qilib terayotgan bo'lsa, kattalar ham qo'shib, bir mashinani olib, "bi-bip" deb harakatlantiradilar va kichik syujet yaratadilar. Shu tarzda oddiy harakat asta-sekin muloqot va emotsional reaksiyaga olib keladi.

Bu bosqichda kattalar o'yinning faol tashkilotchisi va ishtirokchisiga aylanadilar.

Syujetli-rolli o'yinlar orqali bola ijtimoiy rollarni o'zlashtiradi, emotsiyalarni ifodalash va tushunishni o'rganadi. Qoidali o'yinlar esa navbat kutish, hamkorlik qilish va boshqalar bilan o'zaro ta'sirni rivojlantiradi.

Aniq ssenariy asosidagi syujetli-rolli o'yinlarni dastlab bolaga yaxshi tanish bo'lgan oddiy maishiy syujetlardan boshlash kerak ("Qo'g'irchoqni ovqatlantiramiz", "Ayiqlarni uxlatamiz"). Katta (pedagog) yetakchi rolni o'z zimmasiga oladi, harakatlar va qahramonlarning emotsiyalarini izohlaydi: "Qo'g'irchoq yig'layapti, u och. Keling, uni ovqatlantiramiz. Qara, u kuldi, endi xursand bo'ldi!"

Keyinchalik ijtimoiy emotsiyalar bilan bog'liq syujetlar kiritiladi:

– "Ayiqlar mashinani sindirdi, quyoncha xafa bo'ldi" (empatiyani shakllantirish);

– "Tulki ruxsatsiz konfet oldi, u uyali qoldi" (uyat hissini shakllantirish).

"Mehmon keldi" rolli o'yini

Maqsad: kundalik hayotdagi ijtimoiy vaziyatlarni o'rgatish.

Jihozlar: stol, stul, o'yinchoq idishlar.

Bolalardan biri mehmon, boshqalari mezbon rolini bajaradilar. Mehmon eshikni taqillatadi, salomlashadi, ichkariga taklif qilinadi va suhbatlashadi. O'yin davomida "salom", "marhamat", "rahmat", "xayr" kabi ijtimoiy muloqot birliklari mustahkamlanadi.

"Do'konga boramiz" rolli o'yini

Maqsad: kundalik ijtimoiy vaziyatlarga moslashish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Jihozlar: o'yinchoq mahsulotlar, savat va pul maketlari.

Bolalardan biri sotuvchi, boshqalari xaridor bo'ladilar. Xaridor mahsulotni tanlaydi, sotuvchidan so'raydi, pul to'laydi va minnatdorchilik bildiradi. O'yin ijtimoiy muloqotning asosiy qoidalarini shakllantiradi.

Vizual yordamdan foydalanish ham muhim:

– PECS kartochkalari (emotsiyalar tasviri bilan);

– "Emotsiyalar shkalasi";

– ijtimoiy hikoyalar (emotsional vaziyatlar va ularga mos xulq-atvorni ko'rgazmali tarzda tushuntiradi).

Qoidali o'yinlar (loto, oddiy stol o'yinlari) esa bolaga:

– yutish va yutqazish holatini boshdan kechirishni;

– frustratsiyani yengishni;

– boshqalar uchun xursand bo'lishni;

– navbat kutishni o'rgatadi.

"Svetofor" qoidali o'yini

Maqsad: bolalarda diqqatni jamlash, buyruqlarni tushunish va qoidalarga rioya qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Jihozlar: qizil, sariq va yashil rangli kartochkalar.

Pedagog svetofor ranglarini navbat bilan ko'rsatadi. Yashil rang ko'rsatilganda bolalar yuradilar, sariq rangda sekinlashadilar, qizil rangda esa to'xtaydilar. Qoidani to'g'ri bajargan bolalar rag'batlantiriladi.

Bu o'yin bolalarda o'z xulq-atvorini nazorat qilish, diqqatni boshqarish va ijtimoiy qoidalarga bo'ysunish ko'nikmalarini shakllantiradi.

"Navbat bilan o'ynaymiz"

Maqsad: navbat kutish, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Jihozlar: to'p yoki boshqa o'yinchoq.

Bolalar aylana shaklida o'tiradilar. To'p navbat bilan bir boladan ikkinchisiga uzatiladi. Bola to'pni olgach, o'z ismini aytadi yoki pedagog bergan oddiy savolga javob beradi. Shundan so'ng to'pni keyingi bolaga uzatadi. Bu orqali bolalarda ijtimoiy muloqot, navbat kutish va guruh qoidalariga amal qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, ushbu metodlarni muntazam qo'llash sezilarli ijobiy natijalarga olib keladi:

- bolaning emotsional javob reaksiyasi ortadi;

- o'yin sherigiga qiziqish paydo bo'ladi;

- taniladigan va ifodalanadigan emotsiyalar doirasi kengayadi;

- empatiyaning boshlang'ich ko'nikmalari shakllanadi (masalan, bola yig'layotgan qo'g'irchoqqa achinishi yoki xafa bo'lgan kattani silashi mumkin).

Natijada bolada qisqa muddatli birgalikdagi o'yin faoliyatida ishtirok etish qobiliyati shakllana boshlaydi, oddiy qoidalarga rioya qilish ko'nikmasi paydo bo'ladi, shuningdek, ijtimoiy vaziyatni tushunishdagi qiyinchiliklar bilan bog'liq xavotir va salbiy xulq-atvor reaksiyalarining darajasi kamayadi.

"Mustaqil kiyinaman" o'yini

Maqsad: bolalarda o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish malakalarini, xususan, kiyinish va yechinish ko'nikmalarini shakllantirish.

Jihozlar: qo'g'irchoq, tugmali ko'ylak, fermuarli kiyim, poyabzal va kiyim elementlari.

Pedagog avval qo'g'irchoqqa kiyim kiydirishni namoyish etadi. So'ng bola tugmani qadash, fermuarni tortish, paypoq kiyish yoki poyabzalni joyiga qo'yish kabi harakatlarni mustaqil bajarishga harakat qiladi. Zarur hollarda pedagog jismoniy yoki og'zaki yordam ko'rsatadi. Har bir muvaffaqiyatli harakat maqtov va rag'bat bilan mustahkamlanadi.

Qoidalar:

- kiyimlarni belgilangan ketma-ketlikda kiyish;

- buyumlarni ehtiyotkorlik bilan ishlatish;

- topshiriqni oxirigacha bajarishga harakat qilish.

O'yin bolalarda mustaqillik, o'ziga ishonch va kundalik hayotda zarur bo'lgan o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish malakalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, umumiy motorika, diqqat va harakatlarni rejalashtirish qobiliyatlarini takomillashtiradi.

Yuqorida berilgan o'yinlar jarayonida bola kattalar va tengdoshlari bilan muloqotga kirishadi, ijtimoiy qoidalarga rioya qilishni o'rganadi, hissiy holatlarni anglaydi hamda o'z xulq-atvorini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Korreksion ishlarning samaradorligi, avvalo, individual yondashuv, izchillik va bolaning kundalik hayotga integratsiyasini ta'minlashga bog'liq. O'yin orqali ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan korreksion-rivojlantiruvchi ishlar tizimli ravishda, bolaning yaqin rivojlanish zonasi hisobga olingan holda hamda "oddiydan murakkabga" tamoyili asosida tashkil etilishi lozim. O'yin faoliyati va zamonaviy korreksion metodlarni uyg'unlashtirib qo'llash bolalarning ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning jamiyat hayotida faol ishtirok etishi va ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini qo'llab-quvvatlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

MUHOKAMA

Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda o'yin faoliyatidan foydalanish pedagogik jarayonning mazmuni va tashkil etilishiga alohida e'tibor qaratishni talab etadi. O'yin bolaning atrofdagilar bilan munosabatga kirishishi, ijtimoiy vaziyatlarni anglashi va turli xatti-harakatlarni amaliy faoliyat orqali o'zlashtirishi uchun imkoniyat yaratadi. Ayniqsa, bolaning qiziqishlariga mos o'yinlarni tanlash uning mashg'ulotga jalb etilishini kuchaytirib, o'zaro hamkorlikka bo'lgan ehtiyojini qo'llab-quvvatlaydi.

O'yinlarning mazmuni rivojlantirilishi lozim bo'lgan ko'nikmalarga muvofiq tanlanishi muhimdir. Masalan, sensor va musiqiy-harakatli o'yinlar bolaning tashqi ta'sirlarga munosabatini hamda birgalikdagi faoliyatda ishtirokini qo'llab-quvvatlasa, syujetli-rolli o'yinlar kundalik hayotda uchraydigan vaziyatlarni tushunish va ijtimoiy rollarni o'zlashtirishga yordam beradi. Qoidali o'yinlar esa belgilangan tartibga amal qilish, o'yin sherigining harakatlarini hisobga olish va faoliyatni muayyan shartlar asosida davom ettirish imkonini beradi. Shu sababli o'yin turlarini maqsadli tanlash korreksion mashg'ulotlarning mazmunini boyitadi.

O'yin jarayonida pedagogning vazifasi faqat topshiriq berish bilan cheklanmaydi. U bolaning faoliyatga munosabatini kuzatishi, zarur hollarda ko'rsatma va vizual yordam berishi, mustaqil harakatlarini rag'batlantirishi lozim. Bunda bolaning imkoniyatidan ortiq talablar qo'ymaslik va muvaffaqiyatli bajargan harakatlarini mustahkamlash muhimdir. Bunday yondashuv bolaning o'yin faoliyatida faolroq ishtirok etishi hamda o'zlashtirgan ko'nikmalarini turli vaziyatlarda qo'llashi uchun sharoit yaratadi.

Shuningdek, o'yin davomida shakllantirilgan ko'nikmalarni ta'lim muassasasi, oila va boshqa ijtimoiy muhitlarda qo'llash imkoniyatlarini hisobga olish zarur. Masalan, o'yin orqali o'rgatilgan salomlashish, murojaat qilish, navbat kutish va buyumlarni mustaqil ishlatish kabi harakatlarni kundalik vaziyatlarda qo'llab-quvvatlash ularning amaliy ahamiyatini

oshiradi. Bu jarayonda pedagog va ota-onalarning hamkorligi bolaning turli muhitlarda olgan tajribasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, o'yin faoliyatining korreksion imkoniyatlari uning turi bilangina emas, balki qanday maqsadda, qanday sharoitda va qay tarzda tashkil etilishi bilan ham belgilanadi. O'yinlarni bolaning rivojlanish xususiyatlariga mos tanlash, faoliyat davomida pedagogik yordamni to'g'ri tashkil etish va o'zlashtirilgan ko'nikmalarni kundalik vaziyatlarga ko'chirish autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy hayotda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiluvchi muhim omillardir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda o'yin faoliyati muhim korreksion-rivojlantiruvchi vosita hisoblanadi. O'yin jarayonida bolalarda muloqotga kirishish, emotsional holatlarni anglash va ifodalash, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, navbat kutish, ijtimoiy qoidalarga rioya etish hamda o'z xulq-atvorini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish uchun qulay pedagogik sharoit yaratiladi. Sensor, ritmik, syujetli-rolli va qoidali o'yinlardan maqsadli foydalanish bolalarning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning ijtimoiy tajribasini bosqichma-bosqich kengaytirish imkonini beradi.

Tadqiqot doirasida ko'rib chiqilgan o'yin usullari korreksion ishlarni bolaning qiziqishlari, ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Bunda pedagogning yo'naltiruvchi yordami, vizual vositalardan foydalanish, ijobiy rag'batlantirish hamda topshiriqlarni oddiydan murakkabga qarab tashkil etish muhim metodik ahamiyatga ega. Shu bilan birga, o'yin davomida o'zlashtirilgan ko'nikmalarni kundalik hayotda mustahkamlash, ularni oila va ta'lim muassasasi sharoitida qo'llashga erishish korreksion ishlarning amaliy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda o'yin faoliyatini tizimli, izchil va individual yondashuv asosida tashkil etish alohida ahamiyatga ega. Pedagog, ota-ona va boshqa mutaxassislarining hamkorligi orqali bolaning kommunikativ, ijtimoiy-emotsional va mustaqil faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarur sharoitlarni yaratish mumkin. O'yin faoliyatini zamonaviy korreksion metodlar bilan uyg'unlashtirish bolalarning ijtimoiy muhitga moslashishi, tengdoshlari bilan munosabat o'rnatishi va jamiyat hayotida imkon qadar faol ishtirok etishini qo'llab-quvvatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Никольская О. С., Баенская Е. Р., Либлинг М. М. Аутичный ребенок: пути помощи. – Москва: Теревинф, 1997. – 342 с.
2. Хаустов А. В., Богорад П. Л., Загуменная О. В., Козорез А. И., Панцырь С. Н., Никитина Ю. В., Стальмахович О. В. Психолого-педагогическое сопровождение обучающихся с расстройствами аутистического спектра: методическое пособие / под общ. ред. А. В. Хаустова. – Москва: ФРЦ ФГБОУ ВО МГППУ, 2016. – 125 с.
3. Баенская Е. Р. Помощь в воспитании детей с особым эмоциональным развитием (ранний возраст): методическое пособие. – 7-е изд. – Москва: Теревинф, 2025. – 113 с.
4. Амирсаидова Ш. М., Наган Б. Н. К. Развитие коммуникативных навыков у детей с расстройством аутистического спектра // Maxsus pedagogika: innovatsion yondashuvlar va dolzarb tadqiqotlar: xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari (2025-yil 3–4-dekabr). – Toshkent: Universitet, 2025.
5. Abidova N. Autizm spektrli bolalarni o'qitish va tarbiyalash. – Toshkent: GRAND KONDOR PRINT, 2026.
6. Семаго Н. Я., Соломахина Е. А. Психолого-педагогическое сопровождение ребенка с РАС // Аутизм и нарушения развития. – 2017. – Т. 15, № 1. – С. 4–14. – DOI: 10.17759/autdd.2017150101.